

Novi doprinos europskoj urbanoj povijesti modernoga doba
Filip Šimetin Šegvić i Marta Janković (ur.), Gradovi 19. stoljeća i urbana historija: teme, pristupi, metode, Zagreb: FF press, 2021, 357 str.

Urbana povijest sve je učestaliji znanstveno-stručni interes povjesničara mlađe i srednje generacije u hrvatskoj historiografiji. Razlog, prije svega, proistječe iz interdisciplinarnoga i pluriperspektivnoga obilježja te podgrane povijesne znanosti. Glavni objekt istraživanja urbane povijest jest grad koji nema samo krajobrazno nego i kulturno, društveno, duhovno i institucionalno značenje. Osim toga, gradovi su početkom modernoga doba bili epicentri modernizacijskih procesa u svim društvenim i gospodarskim pogledima ljudske djelatnosti. Stoga urbana povijest nudi ekstenzivni prostor za povijesna promišljanja koja pobuđuju razvoj novih znanstvenih pristupa, ali i sinergističke primjene više istraživačkih metoda.

Primjer takve dobre prakse u hrvatskoj historiografiji objelodanjen je u drugoj polovini 2021. objavom zbornika radova pod naslovom *Gradovi 19. stoljeća i urbana historija: teme, pristupi, metode*. Publikaciju su uredili Filip Šimetin Šegvić, tada asistent na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te studentica povijesti Marta Janković. Zbornik radova sadržava uvod, 19 (uglavnom) studentskih radova, zaključak, bibliografiju, kazalo slikovnih priloga te imensko kazalo.

U uvodu znakovitoga naslova *Izazovi stvaranja urbanohistorijskoga rastera* Filip Šimetin Šegvić započinje tumačenjem značenja urbane povijesti za proučavanje 19. stoljeća postavljajući grad kao središte modernizacijskih procesa. Ovdje je i opisao kako je došlo do ideje za nastanak ovoga zbornika: „(...) određivanja pristupa ili granica zahvata urbane historije bili su neki od poticaja da se u sklopu predmeta ‘Hrvatska i Europa u 19. stoljeću – komparativističke teme’, tada još pod zajedničkim nositeljstvom prof. dr. sc. Damira Agićića i prof. dr. sc. Željka Holjevca, uvedu takva seminarska propitivanja koja sam pripremio i izvodio.“ Nadalje, Šimetin Šegvić naglasio je kako je do nastanka zbornika vodio tri generacije seminara, a 2018. skupina studenata na seminaru održala je radionicu pod nazivom „Što znači proučavati europske gradove 19. stoljeća u komparativnoj perspektivi?“ u sklopu hrvatskoga festivala povijesti *Kliofest*. Zbog toga autor naglašava kako je upravo ta radionica dala konačan poticaj za koncepciju ovoga zbornika. U nastavku uvoda Šimetin Šegvić interpretira urbanu povijest kroz prizmu misli europskih i hrvatskih intelektualaca poput Ase Briggsa, Adolfa Vebera Tkalčevića, Antuna Gustava Matoša, Antona Pavlovića Čehova, Friedricha Engelsa, Octavie Hill, Fernanda Braudela, Stephana Thernstroma, Mije Krešića, Henryja Adamsa, Daniela Spitzera, Miroslava Krleže i Petera Clarka. Upravo je prikazivanjem njihovih odabranih i sažetih intelektualnih promišljanja želio pokazati izvore za proučavanje urbane povijesti modernoga doba, kao i potencijalne metode za njihovo istraživanje, koji su i tema ove publikacije.

Zbornik započinje radom Vinka Kovača naslovom „Ruski feniks: urbani razvoj devetnaestostoljetne Moskve nakon požara 1812. godine“. U radu je predstavljen urbani razvoj grada tijekom 19. stoljeća s tumačenjem povijesno-političkoga konteksta s konca 18. i početka 19. stoljeća. Autor raspravlja o pitanju razlikuje li se Moskva od ostalih europskih gradova u procesu modernizacije i urbanizacije. Posebnu je pozornost pridao urbano-historijskoj interpretaciji razvoja grada oko Kremlja koji i danas dominira ruskim središtem.

„Između reformi i revolucije: Sankt Peterburg, stvaranje ruske prijestolnice i hrvatski promatrači“ Domagoja Kukulja rad je u kojemu se temeljem relevantnih izvora i literature opisuje razvoj Sankt Peterburga tijekom „dugoga 19. stoljeća“, obrađen iz panoptikuma trojice hrvatskih putnika – Franje Račkoga, Dušana N. Plavšića i Stjepana Radića. Njihova svjedočanstva prvorazredan su izvor za proučavanje hrvatsko-ruskih veza tijekom modernoga doba.

U radu Geordija Todorova *Aspekti stvaranja bugarskog središta: Sofija prije i nakon oslobođenja*, u prijevodu Frana Matovića, govori se o razvoju grada od postosmanskoga razdoblja do konca 19. stoljeća koji nastoji odbaciti osmanske urbane elemente te usvojiti srednjoeuropsku i zapadnoeuropsku arhitekturu. Autor na koncu zaključuje kako je Sofija postala u određenome vremenom razdoblju model za kombiniranje staroga orijentalnoga načela i modernističkoga načela izgradnje kroz habsburško-njemačku viziju.

„Prekretnica za prekretnicom: kulturno-politička povijest Beograda 19. stoljeća“ rad je Alena obrazovića koji modernu urbanu povijest srbijanske metropole promatra od oslobođenja od osmanske vlasti, zbog koje dolazi do kulturnoga procvata te kulturno-političkoga obrata prema Zapadu i urbanizaciji grada. Prema sadržaju rada, zaključuje se da iz primjera Beograda postaje jasno koliko su politika i kultura bile blisko povezane zbog odabira toga grada kao središta države.

EMA i Dina Pašić autorice su rada „Sarajevo u 19. stoljeću: urbana ekohistorija“ u kojemu se interpretiraju etape urbanoga razvitka grada proučavanjem utjecaja izgrađenoga na prirodni okoliš te utjecaja prirodnoga okoliša i prirodnih pojava na grad tijekom 19. stoljeća. Iako je Sarajevo u tome stoljeću doseglo određen stupanj urbanoga razvitka, autorice su stava kako je taj proces tekao neravnomjerno, o čemu precizno govore u radu.

„Carigrad u 19. stoljeću: jedan problemski pregled“ Dine Staničića tematizira elemente preobrazbe grada s naglaskom na infrastrukturne i političke promjene, demografske promjene i kulturološki sraz prijestolnice „bolesnika na Bosporu“. Međutim, autor je stava kako se grad bravurozno opirao urbanoj europeizaciji korištenjem svojevršnim „orijentalnim filterom“.

Rad Nastje Goleš „Atena u 19. stoljeću: stvaranje države *ex nihilo*, metropola podignuta iz razvalina i renesansa Olimpijskih igara“ u punome smislu predstavlja interdisciplinarni karakter rada iz područja urbane povijesti u kojemu se uspješno spajaju politička, kulturna, društvena i urbana povijest grčke prijestolnice tijekom 19. stoljeća. Atena je tijekom toga vremena poprimila zapadnoeuropska urbanistička obilježja s reimaginacijom antičke tradicije prema baštini stare Grčke, što je utjecalo na izgradnju nacionalnoga identiteta Grka toga doba.

„Dubrovnik u „dugom“ 19. stoljeću: teme i pristupi u suvremenoj hrvatskoj historiografiji“ Mihaele Marić rad je u kojemu se detaljno analizira pogled suvremene hrvatske historiografije na urbani razvoj Grada do pada Republike te kako se povijest Grada tijekom 19. stoljeća prikazivala u značajnijim povijesnim sintezama. Autorica je ovim radom dala velik doprinos istraživačkom pitanju prema kojemu se dosadašnja historiografska istraživanja Dubrovnika u 19. stoljeću uklapaju u koncept urbane povijesti.

Matej Lisičić, autor rada „Dubrovnik i Venecija u prvoj polovici 19. st.: život nakon Republike“, donosi usporednu raščlambu Mletačke i Dubrovačke Republike poslije njihova raspada. Posebnu je pozornost pridao analizi političkih i kulturnih promjena u životima tih dvaju gradova-država.

„Venecija devetnaestoga stoljeća u oku posjetitelja“ Antuna Matića govori o doživljajima na Veneciju njezinih posjetitelja tijekom 19. stoljeća. Posebno su zanimljivi interpretirani

i analizirani stavovi autora o promjenama poslije pada Republike te kako ih doživljavaju oči i misli novopridošlih promatrača. Autor je njihova zapažanja usporedio s relevantnom literaturom o Veneciji toga vremena.

Matija Markušić radom „Urbanizacija gradske četvrti Trnje“ prikazao je urbanu i društvenu povijest dijela grada Zagreba od kraja 19. do druge polovine 20. stoljeća te opisao kvartovske urbanizacijske valove tijekom toga vremena. U radu je vrlo dobro prikazana analiza teme usporedno s esejom „O malograđanskoj ljubavi spram hrvatstva“ Miroslava Krleže.

O urbanom i društvenom razvoju grada na četirima rijekama na prijelazu stoljeća pisala je Lara Zelić u radu „Karlovac na prijelazu s 18. na 19. stoljeće u sjeni velikih habsburških ratova“. U radu su interpretirane matične knjige s pomoću kojih je autorica prikazala vojne gubitke u zadanome razdoblju i kontekstu Dubičkoga rata te napoleonskih Koalicijskih ratova.

„Budimpešta: razvoj grada na prijelazu stoljeća“ Petre Medvidović rad je u kojemu je opisano formiranje ugarske metropole na prijelazu 19. i 20. stoljeća. Autorica je stava kako arhitektura predstavlja jezik i identitet grada te, sukladno s tom misli, opisuje urbano-društvenu sliku Budimpešte u kontekstu političkih i umjetničkih rasprava toga vremena.

Petra Bolić i Petar Markuš u radu „*Fin de siècle* Beč: metropola na razmeđu“ govore o društvenim promjenama u Beču krajem 19. stoljeća, krizama identiteta i liberalizma, koje se preslikavaju na kulturni i umjetnički krajolik austrijske metropole. Ovaj je rad najbolji primjer sinergije usporedne raščlambe društvene i urbane povijesti jednoga gradskoga središta, gdje je uspješno prikazana međuovisnost dviju povijesnih podgrana.

„Pariz: visoka i pučka kultura u interferenciji među društvenim slojevima“ Marije Mlačić donosi analizu i interpretaciju dvaju tipa kultura krajem 19. stoljeća. Društveni život Pariza toga vremena promatra se s gledišta visoke umjetnosti, posebice književnosti te pučke i elitne kulture.

Ivan Bubalo autor je rada „Popunjavanje urbane praznine: transformacija Seville u kulturno središte“, gdje se istražuje odnos urbanizacije i kulturnoga razvoja grada kroz perspektive industrijalizacijskih, modernizacijskih i urbanizacijskih procesa s jedne i kulturnoga razvoja s druge strane. Posebna je pozornost pridana kontekstualizaciji Hobbsawmove odrednice (1918) s Ibero-američkom izložbom koja je održana 1929/1930 te preobrazbom gradske infrastrukture prema kulturno-turističkomu središtu Španjolske.

„Socijalni aspekti urbane transformacije Manchestera u 19. stoljeću“ rad je Sare Tomić u kojemu se, uz pregled povijesti naselja od antike do modernoga doba, analiziraju društvene polarizacije, socijalne koncepcije grada te utjecaji ekonomske i društvene polarizacije na urbanu preobrazbu Manchestera. Autorica se, uz bogat izbor relevantne literature, najviše zadržala na tumačenjima Ase Briggsa i Friedricha Engelsa.

Dunja Škorić u radu „Urbani aspekti socijalne povijesti viktorskih Londona“ u široko postavljenoj povijesnoj pregledu progovara o posljedicama industrijske revolucije, polarizaciji grada, problemima East Enda i slamova kroz prizmu grada Londona. Najveća je pažnja u radu pridana interpretaciji utjecaja urbanizacije i industrijalizacije na stvaranje radničkih četvrti na temelju metoda proučavanja urbane i društvene povijesti.

Posebno je zanimljiv rad Marka Babića „Hrvatski intelektualci i London u 19. stoljeću: perspektive i doživljaji“ u kojem donosi i analizira misli Andrije Torkvata Brlića i Hinka Hinkovića o boravku u Londonu tijekom 19. stoljeća. Rad na dobar način analizira

vremensku udaljenost tih dvaju doživljaja grada, kao i analizu društvenoga i pravnoga sustava grada.

Na kraju nalazi se zaključak britanskoga povjesničara europske urbane povijesti Petera Clarka pod naslovom „Gradovi i povjesničar“, koji je preveo Tomislav Brandolica. U tekstu se donose, uz pregled razvoja urbane povijesti u Europi, inspirirajući novi motivi i ideje za buduće povjesničare koji bi trebali intenzivnije istraživati urbanu povijest koja pruža brojne odgovore na druga složenija historiografska pitanja.

Poslije zaključka priređena je cjelovita bibliografija izvora i literature kojima su se služili svi autori u zborniku te vrijedno imensko kazalo.

Ovaj je zbornik radova uistinu pokazao kako su prikazi gradova, njihovih poznatih osoba, fenomena i povijesnih problema upotpunili panoptikum urbane povijesti značajnih europskih središta u hrvatskoj historiografiji. Međutim, njegova se najviša vrijednost očituje kao plod uspješne suradnje profesora Filipa Šimetina Šegvića i njegovih studenata za novu i vrijednu historiografsku produkciju.

Vlatko Smiljanić

Habsburško plemstvo i nacionalsocijalizam

*Marija Wakounig – Václav Horčíčka – Jan Županič (ur.),
„Habsburgischer Adel. Zwischen Nation. Nationalismus –
Nationalsozialismus (1870-1938/1945)“, Wien – Hamburg: New
Academic Press, 2021, 284. str.*

Osim uvodnog teksta, knjiga na 284 stranice sadrži trinaest članaka podijeljenih na četiri cjeline, bibliografiju i kazalo imena. Prvo je poglavlje naslovljeno „Pravni položaj“, a čine ga sljedeći članci: Ilse Reiter-Zatloukal, „Das ‘Habsburgervermögen’ in Österreich von 1918 bis in die Zweite Republik“ (15-51), Maria Pronay, „Legitimus“ (53-70) i Jan Županič, „Wege zum Aufstieg: Die Verleihung von Adelstiteln in der Habsburgermonarchie und die Frage des ‘Ordensadels’“ (71-85). Drugo poglavlje bavi se osobnim položajem pojedinaca između posjeda i/ili nacije, a sadrži sljedeće članke: Christoph Augustynowicz, „Orientierungen zwischen Łancut und London: Der Fall Alfred Antoni Potocki unter besonderer Berücksichtigung seiner Einstellung zu den autoritären Regimen der 1930-er Jahre“ (89-97); Georg Kastner, „Franz Ferdinand und die Nationalen“ (99-114) i Marija Wakounig, „*To Be or Not to Be*, das ist hier die Frage: Otto Windisch-Graetz“ (115-124). Treća cjelina sagledava u istom kontekstu posjeda i nacije položaj pojedinih plemićkih rodova u sljedećim člancima: Magdalena Bruckmüller-Schindler, „Zerfall des Besitzes der Auersperg in Gottschee (Kočevska)“ (127-144); Václav Horčíčka, „Die Durchführung der Bodenreform auf den liechtensteinischen Gütern in der Tschechoslowakei Ende der Regierungszeit Johanns II. (1918-1929)“ (145-158), Konstantinos Raptis, „Zwischen Tschechen, Deutschen und der monarchischer Treue: Die Harrach (1870-1945)“ (159-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

55

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2023.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 55, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Marijan Premović (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*